

พืชใช้น้ำน้อย: ทางเลือกของเกษตรกรในหน้าแล้ง

น้ำเป็นปัจจัยสำคัญมากต่อระบบการผลิตพืช และถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการเพาะปลูกพืช แต่จากปัญหาความแห้งแล้งของอากาศอันเกิดจากการที่มีฝนน้อยกว่าปกติ หรือ ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาลเป็นระยะเวลานานกว่าปกติ ทำให้เกิดปัญหาภัยแล้งในหลายพื้นที่ ซึ่งภาครัฐได้มีนโยบายลดพื้นที่การทำนาปรัง โดยเฉพาะในเขตชลประทาน เนื่องจากประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้ง ปัญหาราคาข้าวตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง แต่ได้ผลตอบแทนต่ำ ดังนั้นหน่วยงานราชการจึงได้ส่งเสริมให้เกษตรกร หันมาปลูกพืชที่ใช้น้ำน้อย เพราะนอกจากมีการใช้พื้นที่นาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดความเสี่ยงในการทำนา ยังช่วยเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอีกทางหนึ่งด้วย

การปลูกพืชใช้น้ำน้อยจะช่วยให้เกษตรกรสามารถปลูกพืชผลทางการเกษตรต่อไปได้โดยไม่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกร จะเป็นการปลูกในช่วงฤดูแล้ง หรือการปลูกพืชหลังนา ซึ่งพืชที่ใช้น้ำน้อยที่มีการแนะนำให้ปลูกหลังฤดูทำนามีหลายชนิดที่มีศักยภาพ ทั้งในด้านการตลาด พืชบางชนิดช่วยในการปรับปรุงดินก่อนถึงการปลูกข้าวในฤดูถัดไป และการปลูกพืชผักอายุสั้นใช้เงินลงทุนต่อรุ่นต่ำ แต่สามารถสร้างรายได้ให้เกษตรกรได้ถึง 2-3 รอบต่อรุ่น

พืชที่ควรปลูกหลังนาเป็นพืชที่จะช่วยปรับปรุงบำรุงดิน แล้วยังช่วยสร้างรายได้เสริมให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างดี แต่ในการเพาะปลูกพืชในช่วงฤดูแล้งได้อย่างเหมาะสมนั้น ต้องคำนึงถึงปริมาณน้ำในพื้นที่เพาะปลูกว่ามีเพียงพอและเหมาะสมกับพืชชนิดใด เพราะในการปลูกพืชในสภาพหลังการทำนา ต้องมีการให้น้ำชลประทาน หรืออาศัยความชื้นในดินที่หลงเหลืออยู่หลังเก็บเกี่ยวข้าว ซึ่งข้อจำกัดทางด้านสภาพแวดล้อมสำหรับการปลูกพืชไร่ในสภาพหลังการทำนา คือ ช่วงแสงวันสั้น อุณหภูมิต่ำในระยะแรก อุณหภูมิสูงในระยะหลัง กระทบแล้งในช่วงออกตีดฝัก และสภาพดินอัดตัวแน่น

ลักษณะพันธุ์พืชที่เหมาะสม สำหรับการปลูกหลังนา ประกอบด้วย (1) อายุสั้นมาก เพราะในช่วงหลังการทำนาจะมีเวลาที่ค่อนข้างจำกัดการปลูกพืชหลังนาโดยอาศัยความชื้นที่เหลืออยู่ เช่น ถั่วเขียว เป็นพืชที่มีอายุการเก็บเกี่ยวครั้งแรก 65- 75 วัน โดยหลังเกี่ยวข้าวเสร็จ เกษตรกรสามารถหว่านเมล็ดถั่วเขียว ขณะที่ผืนดินยังมีความชื้นอยู่ ซึ่งพืชที่มีอายุสั้นจะได้เปรียบพืชที่มีอายุยาว เนื่องจากช่วงอายุเก็บเกี่ยวสั้นกว่า สามารถหลีกเลี่ยงผลกระทบแล้งในช่วงติดดอกออกฝักได้ และถั่วเขียวเป็นพืชที่มีช่องทางการตลาดที่ดี เป็นที่ต้องการของตลาด และสามารถใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ถั่วเขียวมีอยู่สองชนิด ได้แก่ ถั่วเขียวผิวมัน และถั่วเขียวผิวดำ (2) ทนแล้ง เนื่องจากความชื้นที่หลงเหลืออยู่หลังเก็บเกี่ยวข้าว มีความชื้นเพียงพอสำหรับการปลูกพืชในระยะแรกประมาณ 1 เดือน ซึ่งพืชอีกชนิดหนึ่งที่น่าสนใจคือ งา ซึ่งยังมีการปลูกน้อย และเป็นที่ต้องการของตลาดเช่นเดียวกัน แต่อาจจะต้องการน้ำมากกว่าถั่วเขียวในช่วงแรก แต่งาจะมีความโดดเด่นเรื่องทนแล้งและอายุสั้น ดังนั้นหากมีแหล่งน้ำหรือมีน้ำใต้ดินก็สามารถเลือกปลูกงาได้ งาจึงเป็นที่นิยมในระบบการปลูกพืช อีกทั้งยังเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ มีคุณค่าทางโภชนาการอย่างมาก (3) ความแข็งแรงของต้นกล้าในระยะแรกของการเจริญเติบโต พืชควรมีความสามารถในการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ในสภาพที่ต้องแข่งขันกับวัชพืช และความชื้นในดินที่จำกัด (4) ไม่ไวแสง ช่วงหลังการ

ทำนาในฤดูแล้งเป็นช่วงวันสั้น หากปลูกพืชที่ตอบสนองต่อช่วงแสง เช่น ถั่วเหลืองบางพันธุ์ และงา อาจทำให้ดอก
ดอกเร็วเกินไป ดังนั้นพันธุ์พืชที่เหมาะสมต้องไม่ตอบสนองต่อช่วงแสง

ในบริเวณพื้นที่ลุ่มภาคกลางหลังจากที่ทำนาปีเสร็จ บางพื้นที่ที่เป็นที่ลุ่มมีน้ำหลากอยู่ เกษตรกรอาจไม่
สามารถปลูกพืชหลังนาได้ทันที ต้องชะลอการปลูกออกไป ส่วนพื้นที่ที่ไม่มีน้ำขังนั้น หลังเกี่ยวข้าวเสร็จอาจมีพืช
หลายชนิดให้เลือกขึ้นอยู่กับ อุณหภูมิและพื้นที่ ซึ่งการเลือกปลูกพืชนอกจากพิจารณาภูมิประเทศแล้วต้องพิจารณา
เรื่องน้ำด้วย เพราะหากมีชลประทาน น้ำใต้ดินน้ำที่มาจากบ่อ หรือคลองธรรมชาติก็ไม่เป็นปัญหา

พื้นที่ที่พอน้ำอยู่บ้างอย่างภาคเหนือตอนล่าง และภาคอีสาน ช่วงหลังนาเกษตรกรยังนิยมปลูกไผ่ยาสูบ
และพืชผักอีกหลายชนิด นอกจากนี้การปลูกพืชตระกูลถั่วก็มีแนวโน้มที่ดีเช่นกัน แต่ขณะนี้พื้นที่ปลูกถั่วหายไประยะ
ในขณะที่ต้องการในตลาดยังคงมีอยู่สูง ในกรณีถั่วลิสงนั้น ถั่วลิสงที่นิยมปลูกมีทั้งแบบฝักสดและแบบฝักแห้ง
ซึ่งถ้าปลูกในฤดูแล้งจะเหมาะกับการปลูกถั่วลิสงฝักแห้ง ตัวอย่างในภาคอีสาน เกษตรกรปลูกฝักแห้ง และปลูกถั่ว
สลับแปลงนา พบว่าทำให้แปลงนาอุดมสมบูรณ์ ข้าวงามขึ้น และไม่ว่าจะเป็นการปลูกถั่วหรืองา เกษตรกรยัง
สามารถเก็บเมล็ดไว้เป็นเมล็ดพันธุ์ ซึ่งจะช่วยลดต้นทุนการผลิต และประหยัดค่าเมล็ดพันธุ์ได้ ส่วนถั่วเหลืองฝักสด
ก็เป็นพืชที่ให้ผลตอบแทนได้เป็นอย่างดี สามารถปลูกได้ตลอดปี เป็นพืชทางเลือกใหม่ที่สามารถเสริมรายได้ให้แก่
เกษตรกรในระยะสั้น

ดังนั้นชนิดพืชหลังนาที่ควรปลูกในช่วงฤดูแล้งนั้น ควรเป็นพืชที่เหมาะสมสำหรับปลูกในนาข้าว เป็นพืชที่
อายุสั้น ใช้น้ำน้อย และสามารถทนแล้งได้ดี มีอยู่ด้วยกันหลายชนิด โดยแบ่งได้ตามประเภทได้ดังนี้

- พืชไร่ เช่น ถั่วเขียว ถั่วเหลืองฝักสด ถั่วพุ่ม ถั่วลิสง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดฝักอ่อน
ข้าวโพดเทียน ข้าวฟ่าง งา มันเทศ และทานตะวัน
- พืชผัก เช่น คื่นช่าย กระเทียม โหระพา แมงลัก ผักกาดหอม ผักกาดเขียว กวางตุ้ง ผักกาดหัว ผักกาดเขียวปลี
ผักกาดขาวปลี กะหล่ำปลี ผักชี มะเขือเทศ มะเขือเทศเชอร์รี่ มะเขือเปราะ มะเขือยาว/มะเขือม่วง มะระจีน
ถั่วฝักยาว บวบเหลี่ยม แตงโม แตงกวา/แตงร้าน แคนตาลูป พริกชี้ฟ้า/พริกมัน/พริกหนุ่ม และ ผักบุ้งจีน
- ไม้ดอก เช่น แอสเตอร์ บานไม่รู้โรย ดาวเรืองตัดดอก ทานตะวันตัดดอก และบานชื่น
- พืชปรับปรุงดิน เช่น โสนอัฟริกัน ถั่วพุ่ม และถั่วพราง

ดังนั้นพืชใช้น้ำน้อยที่กล่าวมานั้น นอกจากจะเป็นทางเลือกให้กับเกษตรกรได้เลือกปลูกในช่วงแล้ง ช่วยให้
มีรายได้หมุนเวียนต่อจากการทำนาแล้ว ยังช่วยให้เกิดการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในช่วงเวลานี้ที่หลายๆ พื้นที่กำลังประสบปัญหาภัยแล้งจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอีกด้วย